

ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจอยุธยาจากละครพรหมลิขิต

Economic History of Ayutthaya from the drama "Phrom likhit"

วสันต์ มหากาญจนะ / wasan Mahakanchana

อาจารย์ โรงเรียนการท่องเที่ยวและการบริการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

Lecturer of the School of Tourism and Hospitality Management, Suan Dusit University

วันที่รับบทความ 1 กุมภาพันธ์ 2567 / แก้ไขบทความ 24 ตุลาคม 2567 / ตอรับบทความ 21 เมษายน 2568

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง “ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจอยุธยาจากละคร “พรหมลิขิต” ” มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาบทบาทของ “นวนิยาย” ที่ถูกปรับมาเป็นการสร้าง “ละคร” ทางโทรทัศน์นั้น ช่วยให้สาธารณชนมีความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ได้ดีขึ้นอย่างไร โดยเฉพาะในกรณีของประวัติศาสตร์เศรษฐกิจอยุธยา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลผลิตของนักวิชาการ ผู้ที่มีประสบการณ์ในการศึกษาเรื่องราวเหล่านี้โดยตรง ผลของการศึกษาทำให้ทราบว่านวนิยายอิงประวัติศาสตร์ดังเช่น “พรหมลิขิต” ที่ได้รับการนำมาสร้างเป็นบทละครอิงประวัติศาสตร์นั้น ได้มีการคัดเลือกข้อมูลและใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ซึ่งถือเป็นหลักในการอธิบายเรื่องราวทางเศรษฐกิจอยุธยาเช่น “พรรณนาภูมิสถานพระนครศรีอยุธยา” นั้นมีคุณค่ามากพอที่จะนำเสนอต่อสาธารณชน ขณะเดียวกันการถือกำเนิดและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทางด้านการสื่อสาร สารสนเทศในรอบสามทศวรรษที่ผ่านมา สามารถตอบสนองและสร้างเครือข่ายการรับรู้ นำเสนอ ข่าวสาร ความบันเทิง ด้วยความรวดเร็ว การดำเนินการจากนั้นคือการย่อยเรื่องต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ ย่อยเรื่องไว้ในวรรณกรรมและนำไปสู่การสร้างภาพยนตร์ สารคดี ละคร ที่ลดช่องว่างในการรับรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ทันสมัยสำหรับบุคคลภายนอกและสังคมโดยรวม

คำสำคัญ: ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ พรรณนาภูมิสถานพระนครศรีอยุธยา ละครพรหมลิขิต

Abstract

Academic article on “Economic history of Ayutthaya from the drama “Phrom Likhit” ” aims to study the role of “novels” that were adapted to create “drama” on television How can it help the public have better knowledge of history? Especially in the case of Ayutthaya's economic history. Most of which are the products of academics. People who have direct experience in studying these stories the results of the study revealed Like "Destiny" which has been made into a historical drama. Information has been selected and historical evidence has been used, which is considered the basis for explaining the famous

Ayutthaya economic story. such as “Description of the landscape of Phra Nakhon Si Ayutthaya” is valuable enough to be presented to the public. At the same time, the advent and advancement of communication technology Information from the past three decades Able to respond and create awareness networks, presenting news and entertainment with speed. The action then is to digest various historical matters. The stories are used in literature and lead to the creation of movies, documentaries, and dramas that bridge the gap between the perception of modern historical stories for outsiders and society as a whole.

Keywords: Economic History , Description of Phra Nakhon Si Ayutthaya , the drama Phrom likhit

1. บทนำ

การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจอยุธยาในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา มีความเจริญก้าวหน้าในหลายด้าน ทำให้ผู้ต้องการศึกษาสามารถจำลองภาพความเจริญมั่งคั่งของระบบเศรษฐกิจของอยุธยาได้ใกล้เคียงความเป็นจริง ณ ช่วงเวลาหนึ่ง อย่างไรก็ตามผลจากการศึกษาดังกล่าวในเชิงวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้กลับเป็นที่รับรู้ในวงการศึกษาระดับสูง ไม่ได้ถ่ายทอดลงมาสู่การรับรู้ในแวดวงการศึกษาในระดับต้นและสามัญชนทั่วไป รวมถึงการนำไปปรับใช้ในธุรกิจการท่องเที่ยวอย่างมีสีสันและคุณค่าเพิ่มมากขึ้น

ในท่ามกลางอุปสรรคและปัญหาดังกล่าว การใช้เทคโนโลยีทางด้านการสื่อสารสมัยใหม่ โลกเสมือนจริง อาจช่วยให้ผู้ที่ต้องการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับเศรษฐกิจของอยุธยาในระดับพื้นฐาน ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจได้อย่างรวดเร็ว ถึงกระนั้นก็ยังนับว่าขาดรรถรสอย่างสำคัญเพราะไม่ได้สร้างความประทับใจให้กับผู้ชมและผู้ที่ต้องการสืบค้นเท่าที่ควร

การกำเนิดละครโทรทัศน์เรื่อง “บุพเพสันนิวาส” ในปี พ.ศ. 2561 ซึ่งบทประพันธ์ในรูปแบบนวนิยายเป็นผลงานของคุณ จันทวี สมปรีดา ซึ่งใช้นามปากกาว่า “รอมแพง” ส่วนผู้ที่นำนวนิยายเรื่องนี้ไปเขียนเป็นบทละครคือ คุณศัลยา สุขะนิวัตต์ นามปากกาชื่อ “ศัลยา” คุณศัลยาได้อธิบายถึงเรื่องของการนำเอานิยายซึ่งถือเป็นนิยายอิงประวัติศาสตร์ทั้งสองเรื่อง อันได้แก่ “บุพเพสันนิวาส” และ “พรหมลิขิต” มาเขียนเป็นบทละครนี้ว่า

“... ไม่มีละครเรื่องใดที่จะเหมือนนวนิยายแบบเป๊ะ ๆ เพราะละครเป็นการเล่าเรื่องด้วยภาพที่เรียง ร้อยกันเป็นฉาก ต้องหาเหตุผลเชื่อมโยงให้มันมีที่มาที่ไป ที่สำคัญที่ต้องชี้แจง คือ ครูต้องเล่าเรื่องด้วยบทพูด ตัวละครทุกคนต้องพูดและพูด ไม่มีการอ่านหรือบรรยาย การแปลงพรรณนาโวหารในนวนิยายเป็นบทสนทนาไม่ใช่เรื่องง่าย”

(กัณฑ์พงษ์ ก้อนนาค, 2567, ศิลปวัฒนธรรม https://www.silpa-mag.com/culture/article_124336)

ในภาคต่อของบทละคร “บุพเพสันนิวาส” อันได้แก่ “พรหมลิขิต” นี้เช่นกัน ผู้ประพันธ์ได้กำหนดให้โครงเรื่องเน้นหนักไปในทางประวัติศาสตร์สังคมและเศรษฐกิจเป็นจำนวนมาก อันเป็นผลจากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารชุดหนึ่งที่มีความสำคัญมากได้แก่ “พรรณนาภูมิสถานพระนครศรีอยุธยา เอกสารจากหอหลวง” เอกสารชุดนี้มีเนื้อหาที่ว่าด้วยเรื่องสภาพเศรษฐกิจ สังคม สิ่งที่เป็นหลักเป็นประธานขนบธรรมเนียมต่างๆ เนื้อหาที่ว่าด้วยเรื่องเศรษฐกิจที่ปรากฏในเอกสารฉบับนี้กล่าวได้ว่าเป็นฉากหลังอย่างสำคัญในการดำเนินเรื่องในบทละครเรื่องนี้ เช่นเดียวกับเอกสาร” หมิงสี่ลู่ - ซิงสี่ลู่ บันทึกเรื่องจริงแห่งราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิง” เอกสารสำคัญทั้งสองเล่มนี้เป็นผลงานของ เมธีวิทย์อาวุธโส สกว.สองสมัย คือ ดร.วินัย พงศ์ศรีเพียร รายชื่อหนังสือทั้งสองอยู่ในภาคผนวกท้ายเล่มนวนิยาย “พรหมลิขิต”

2. นวนิยายเรื่อง “พรหมลิขิต”

นวนิยายเรื่อง “พรหมลิขิต” อันเป็นภาคต่อของ “บุพเพสันนิวาส” โครงเรื่องหลักนั้นนอกเหนือจากบรรยากาศ ความรักของหนุ่มสาวต่างมิติกาลเวลาแล้ว เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่ผู้ประพันธ์ได้ตั้งใจใส่ไว้คือการกำหนดระยะเวลาเดินเรื่องตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าสุริเยศวงษ์ที่ 9 หรือที่เรียกกันว่าขุนหลวงหาวัด/ ขุนหลวงทรงปลา เหตุการณ์ตั้งแต่ปลายรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ สมเด็จพระเพทราชาจนถึงรัชกาลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ โดยมีการแทรกเรื่องการเมืองในราชสำนักเพียงคร่าว เช่น ความขัดแย้งระหว่างวังหน้ากับวังหลวง เจ้าฟ้าเพชรและเจ้าฟ้าพร โดยละเว้นเรื่องราวของพระราชโอรสของพระเจ้าท้ายสระซึ่งจะมีบทบาทอันนำไปสู่ความวุ่นวายทางการเมืองหลังจากขุนหลวงท้ายสระสวรรคต ในกรณีทำให้เข้าใจได้ว่า อาจทำให้การดำเนินเรื่องไม่สนุกสนานชวนติดตาม สิ่งที่ขยายของเขตความน่าติดตามของนวนิยายเรื่องนี้คือเมืองและสถานที่ต่างๆ สำหรับเมืองที่ถูกกล่าวถึงในนิยายที่มีความสำคัญในยุคนั้นอันได้แก่ เมืองพิษณุโลกและเมืองพริบพรี(เพชรบุรี) สถานที่คือบรรดาเรือนแพรอบพระนครศรีอยุธยา ย่านตลาดการค้า วัดสำคัญเช่นวัดมเหยงค์และวัดกุฎีดาว

การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของอยุธยานั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาโดยอ้างอิงจากการขุดค้นทางโบราณคดีเฉพาะเรื่องหรือการใช้เอกสารของชาวต่างชาติเป็นหลัก โดยเฉพาะเอกสารร่วมสมัย บันทึกของนักเดินทาง พ่อค้าชาวต่างชาติที่เข้ามาตั้งสถานการค้า นักบวชนิกายต่างๆ ที่มีการอ้างอิงกันบ่อยๆเช่นจดหมายเหตุมิอง เดอ ลาลูแบร์ จดหมายเหตุของ เยอเรเมียส วันวลิต ฯลฯ ซึ่งน่าแปลกใจว่าหลักฐานของไทย เกี่ยวกับความเจริญทางการค้าและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สภาพบ้านเมืองวิถีชีวิตแบบแผนธรรมเนียมต่าง ๆ นั้นได้รับคำอธิบายในยุครัตนโกสินทร์อย่างรวบรัดเพราะถูกเพลิงไหม้จากข้าศึกกรุงธนบุรีในคราวเสียกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ.2310

อย่างไรก็ตามการค้นพบเอกสารชั้นต้นชิ้นหนึ่งอันอาจถือได้ว่าเป็นเอกสารที่สำคัญที่สุด เอกสารนี้อาจเป็นเอกสารร่วมสมัยเพียงชิ้นเดียวที่ให้ภาพของความเจริญของอาณาจักรอยุธยาในครั้ง “บ้านเมืองดี” เอกสารชิ้นนี้มีชื่อว่า “คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม” ซึ่งเป็นเอกสารในชุด “พรรณนาภูมิสถานพระนครศรีอยุธยา เอกสารจากหอหลวง” ต้นฉบับเป็นเอกสารคัดจากหอหลวงซึ่งเป็นมรดกของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนเรศวรฤทธิ์ สมเด็จพระบรมพระยาดำรงราชานุภาพ นายกราชบัณฑิตยสภาได้ประทานแก่พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) ขณะเป็นหลวงอนุรักษ์ภูเบศร์ เพื่อใช้เป็นตำราศึกษาในการจัดทำแผนที่ภูมิสถานพระนครศรีอยุธยา พระยาโบราณราชธานินทร์ใช้เวลาศึกษากว่า 20 ปี จึงได้จัดพิมพ์รายงานผลการศึกษาของท่านพร้อมจัดทำคำอธิบายอย่างละเอียด และนำขึ้นทูลเกล้าถวายแด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องในการพระราชพิธีบวงสรวงอดีตมหาราชเจ้าที่พระนครศรีอยุธยา เมื่อปีขาล พ.ศ. 2449 (ปิยะวัติ บุญ-หลง, 2551, บานแพนก ความน่า)

ต้นฉบับที่ 2 ได้มาจากการคัดลอกจากหอหลวง กรมศิลปากรได้มาในปี พ.ศ. 2480 มีเนื้อหามากกว่าฉบับของพระยาโบราณราชธานินทร์ ต้นฉบับที่ 3 เป็นเอกสารที่อดีตข้าราชการของกรมศิลปากรได้พบรวมอยู่ในสมุดข่อยซึ่งกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี(สมัยนั้น) ส่งมอบให้กรมศิลปากร ซึ่งกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรีรับมอบจากกรมราชเลขาในพระองค์ เอกสารทั้งสามฉบับนี้ได้รับการตรวจทาน ตรวจสอบและวารสารแถลงงานประวัติศาสตร์ เอกสาร โบราณคดี ได้ลงพิมพ์เผยแพร่รวมทั้งหมด 6 ฉบับ (มกราคม 2512 - พฤษภาคม 2514) ส่วนเนื้อหาทั้งสามฉบับ มีความละม้ายคล้ายคลึงกัน ซึ่งสันนิษฐานว่าลอกมาจากต้นฉบับเดียวกัน สันนิษฐานว่าเขียนขึ้นในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ แต่เหตุการณ์ย้อนไปถึงอยุธยาตอนปลาย มีการคัดลอกมาจนถึงฉบับที่ 3 ซึ่งมีข้อแตกต่างเรื่องเกร็ดต่าง ๆ และจนมาเป็นฉบับที่ถูกสอบทานอย่างถูกต้องคือ “พรรณนาภูมิสถานพระนครศรีอยุธยา” ฉบับสมบูรณ์ โดย ดร.วินัย พงศ์ศรีเพียร เมธีวิจัยอาวุโส ส.ก.ว.

3. ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจอยุธยา จากละครพรหมลิขิต

ในละครเรื่อง “พรหมลิขิต” อาจกล่าวได้ว่าฉากหลังของเรื่องที่น่าสนใจและสนุกสนานนั้นเกิดขึ้นบนบรรยากาศประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของไทยในสมัยอยุธยาโดยผ่านมุมมองจากเอกสาร “พรรณนาภูมิสถานพระนครศรีอยุธยา” เป็นหลัก นอกเหนือจากการสะท้อนภาพของความหลากหลายสรรพสินค้า ยานการค้า ตลาด และวงจรของระบบเศรษฐกิจในระดับต่าง ๆ แล้ว สิ่งหนึ่งที่ถูกบันทึกไว้ในเอกสารคือคุณค่าความหมายของบรรทัดฐานทางสังคม ตัวบทกฎหมาย ระเบียบราชการและความคาดหวังของผู้คนในแต่ละยุคสมัย สะท้อนคุณค่าของสังคมไทยดั้งเดิม แม้จะเป็นเพียงนิยายแต่เมื่อพิจารณาโดยลึกลงไปจะได้พบความเคลื่อนไหวของวิถีชีวิตของผู้คนเบื้องหลังความเจริญจากยานการค้าต่างๆ และเมื่อถูกนำมาสร้างเป็นละครโทรทัศน์ ฉากพรรณเช่นนี้จึงมีอิทธิพลในการสร้างความเข้าใจประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของอยุธยาได้ในอีกแง่มุมหนึ่ง

ความเจริญของอาณาจักรอยุธยาโดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจที่ปรากฏในพรรณนาภูมิสถาน พระนครศรีอยุธยาและถูกนำมาเป็นฉากหลังของละคร “พรหมลิขิต” นั้นกล่าวได้ว่ามีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับ พลวัตทางเศรษฐกิจซึ่งพอจะแบ่งเป็นประเด็นได้ดังนี้

1) พระนครศรีอยุธยาที่มีบรรยากาศเอื้อต่อการลงทุน

ในทางเศรษฐกิจปัจจุบันมีศัพท์ใช้สิ่งที่เรียกกันในทางนามธรรมและรูปธรรมที่ช่วยให้การค้าขาย การดำเนินธุรกิจเป็นไปได้ คำ ๆ นั้นคือ “บรรยากาศที่เอื้อต่อการลงทุน” หรือ **Atmosphere Conducive to investment** ความหมายอย่างกว้างคือสิ่งใดที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในการลงทุน ทั้งในเรื่องของประเภทของสินค้า ตลาด สุขภาวะ แรงจูงใจ รัฐประศาสนศาสตร์นโยบายของรัฐ ในการส่งเสริมการค้า การลดภาษี นโยบายของราชสำนักที่ให้เสรีภาพในการค้าขาย ไม่ขัดขวาง ต่อการแสวงหากำไรของชาวต่างชาติ ให้ความสนับสนุนหรือปล่อยเสรีในเรื่องของลัทธิความเชื่อทางศาสนา อิสระในการตั้งสถานการค้า บ้านเรือน ชุมชน ประจักษ์พยานในด้านนี้ที่เห็นเป็นอย่างรูปธรรมดังเช่น การตั้งโรงสินค้า โบสถ์และการตั้งหลักแหล่งของของชุมชนชาวต่างชาติรอบพระนครศรีอยุธยา ตัวอย่าง ดังในบทสนทนาของขุนหลวงพ่ายสระในนวนิยาย “พรหมลิขิต” ความว่า

“...พูดถึงฝรั่งแล้วก็น่าหนักใจนักอ้ายทองคำเอ๋ย พ้นจากมือท่านขุนพานปู่ ของออเจ้าแล้วมีเคยมีคณะราชทูตใดทำงานได้ดีเท่า ตั้งแต่ครั้งพระอัยกาพระราชบิดา แม้เพียรพยายามส่งทูตไปหลายคราก็ไม่ดีเช่นเดิมชนกริ้วแล้วกริ้วอีก ทั้งกริ้วฝรั่งเศส ที่เมินเฉยแลกริ้วคนของตัว ครั้นข้าจักไปรื้อฟื้นส่งไปอีกก็เกรงว่ายากที่จะสำเร็จ”
(รวมแพ่ง, 2562, หน้า 271)

จากข้อความในบทสนทนาดังกล่าว ภาพของความเจริญอันเนื่องมาจากการประสบความสำเร็จจากการค้าขาย ทั้งในระดับเอกชนและระดับรัฐเป็นไปได้อย่างดียิ่งในสมัยก่อนหน้านั้น แต่จากความวุ่นวายท้ายรัชกาลอันเกี่ยวข้องกับชาวต่างชาติ การเมือง ทำให้การการค้าพร่องลงไป ความไม่มั่นคงทางการเมืองนี้เองเป็นส่วนหนึ่งในการทำลายบรรยากาศของการลงทุน ทั้งนี้โดยไม่นับความขัดแย้งของพ่อค้าต่างชาติด้วยกันเองก็ตาม

ในนวนิยายพรหมลิขิตจะไม่ได้เห็นภาพของชาวต่างชาติมากเท่ากับบุพเพสันนิวาส แต่การค้า กิจกรรมทางเศรษฐกิจยังดำเนินต่อไป ตลาดภายนอกที่สำคัญต่อการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าคือจีน และอินเดีย ชาวต่างชาติหลายชาติเข้ามาเวียนเป็นคู่ค้าสำคัญโดยตั้งฐาน โรงเก็บสินค้าในอยุธยา ดังเช่นฮอลันดา ฝรั่งเศส แคฮอลันดาคอยควบคุมเส้นทางการค้าทางทะเลในภูมิภาคนี้ พร้อมสถาปนา เมืองป้อมปราการอันโดดเด่นเหมือนจำลองนครอัมสเตอร์ดัมขึ้นในภูมิภาคตะวันออกไกลคือเมืองปัตตาเวีย ศาสตราจารย์ แอนโทนี รีด (Professor Antony Reed .UCLA) ได้เคยเขียนบทความขนาดสั้นชื่อ

ปัตตาเวียและอยุธยา กล่าวถึงข้อเด่นข้อด้อยของทั้งสองนคร ในการเป็นศูนย์กลางทางการค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุคโบราณ

“... อย่างไรก็ตามแม้ปัตตาเวียจะมีเครือข่ายทางการค้ากว้างใหญ่กว่าอยุธยาเพียงไรแต่ปัตตาเวียก็เป็นเมืองท่าที่มีขนาดเล็กกว่าอยุธยาอย่างมาก ประชากรของอยุธยาในช่วง ค.ศ. 1680 มีมากกว่า 150,000 คน ปัตตาเวียกลับมีประชากรเท่าที่พอแจกแจงเพียง 31,553 คนเท่านั้น (ค.ศ.1679) ความแตกต่างของจำนวนประชากรมีค่าอธิบายเหมือนกัน อยุธยานั้นมีสภาพเป็นเกาะขนาดใหญ่ มีอาณาบริเวณถึง 5 กิโลเมตรประกอบด้วยพระราชวัง ที่ทำการของรัฐบาล อยู่ริมฝั่งแม่น้ำซึ่งมีกำแพงล้อมรอบ นอกจากนี้ยังมีบริเวณที่ประชากรอาศัยกันอย่างหนาแน่น ตลอดลำน้ำที่ไหลรอบเกาะ ซึ่งมีได้มีเพียงคนไทยเท่านั้นที่อาศัยอยู่ มีทั้งมอญ, เวียดนาม, ลาว, เขมร, มาเลย์, มากัสการ์, ชาวจีน, ญี่ปุ่น, เปอร์เซีย, อินเดีย, มุสลิม, โปรตุเกส, ฝรั่งเศส, ดัตช์ และชาวอังกฤษ” (แอนโทนี ริด, 2542, หน้า 2)

จากความหลากหลายของชีวิตทางเศรษฐกิจนี้เอง ทั้งยังไม่รวมถึงความสลับซับซ้อนของระบบการค้าภายใน ทำให้ได้เห็นภาพความคึกคักของมหานครที่เป็นที่โจษจันถึงความรุ่งเรืองของพระนครศรีอยุธยา ควบคู่กับความสลับซับซ้อนของผู้คนหลากหลายตาก่อเป็นชุมชนนานาชาติเป็นพหุสังคมที่มีสีสัน

หากเรื่องราวของความมั่งคั่งจากสายตาของภายนอกยังไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นได้อย่างพอเพียง ในบทความนี้จึงขอเสนอข้อคิดเห็นจากการศึกษาของคุณพิทยา บุณนาค จากการศึกษาเรื่องราวของปฐมตระกูลบุณนาค ซึ่งต้นตระกูลเป็นชาวเปอร์เซียสองพี่น้องคือท่านเอกะหมัดและน้องชายท่านมะหะหมัดสะอิด มีอาชีพค้าขายเร่ เดินทางจากเมืองบันดราอับบาสก์ ทั้งสองท่านนับถือศาสนาอิสลาม นำสินค้ามาขายเช่นเสื้อผ้าแพรพรรณ เดินทางร่อนเร่ขายสินค้าจากเปอร์เซียจนถึงอินเดีย จากอินเดียเข้ามาในดินแดนสยามและลงหลักปักฐานในพระนครศรีอยุธยา

“... ฉะนั้นด้วยหลักฐานแวดล้อมที่มีอยู่ในขณะนี้ สินค้าที่เอกะหมัดทำการค้าอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา ก็คงจะหนีเรื่องการขายช้างไทยและผ้าฝ้ายของอินเดียไปไม่พ้น และท่านก็คงต้องยอมจำนนด้วย หลักฐาน เล่นบทของแขกขายผ้าไปพลางๆก่อนอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง จนกว่าจะหาข้อมูลและ หลักฐานอื่นมาหักล้างแก้ต่าง ในเมื่อผ้าใช้แทนเงินตราได้ในสมัยนั้น ก็อาจกล่าวให้ฟังดูดีมีระดับขึ้นก็ต้องว่า” เอกะหมัดทำธุรกิจค้าเงินตราระหว่างประเทศ” (พิทยา บุณนาค, 2548, หน้า 177)

การเดินทางของพ่อค้าชาวเปอร์เซียสองพี่น้องทั้งสองท่าน รวมแรมไกลพอสมควรตามวิสัยของพ่อค้าเร่ แต่เมื่อเดินทางมาถึงจุดหนึ่ง อยู่ยงได้ให้หลายสิ่งหลายอย่างแก่พวกเขาเช่น ลาภยศ สรรเสริญ การค้าที่เจริญรุ่งเรืองและอุปนิสัยโอบอ้อมอารีของชาวอยู่ยง ตอบแทนความมานะความพยายามและความอดทนจนเป็นที่ประจักษ์ในกาลต่อมา

กล่าวได้ว่าบรรยากาศที่เอื้อต่อการลงทุนนั้นได้ผูกพันกับโลกของการค้าและพลวัตของเศรษฐกิจมานานแล้ว เป็นเรื่องที่มีความสำคัญ เป็นส่วนหนึ่งของการตัดสินใจในการลงทุนค้าขายในทุกยุคสมัย แม้ในสถานการณ์ปัจจุบันก็ล้วนมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นตามเวลาที่ผ่านไป การที่ชาวต่างชาติจะมาตั้งโรงสินค้า หรือทำมาค้าขายนั้นมิได้พิจารณาจากมิติทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียวแต่ต้องพิจารณาจากมิติทางสังคมและวัฒนธรรม ความมีอิสระต่อการดำเนินชีวิตในรูปแบบต่างๆตามวิถีแห่งตนโดยไม่ถูกแทรกแซงโดยรัฐจนเกินควร

2) พระนครศรีอยุธยาแหล่งรวมสินค้าในทุกภูมิภาค

พระนครศรีอยุธยาเป็นจุดหมายปลายทางของการค้าทั้งในระบบการค้าเอกชนและระบบการค้าบรรณาการระหว่างรัฐ อยู่ยงเป็นเมืองท่าที่มีอิสระพอสมควรในการซื้อหาสินค้า ทั้งเครื่องใช้อุปโภค สินค้าบริโภค ทั้งที่เป็นสินค้านำเข้าโดยพ่อค้าชาวต่างชาติ และเป็นแหล่งผลิตสินค้าเองเป็นตัวแทนรับซื้อจัดหาสินค้า แม้กระทั่งสินค้าต้องห้ามมาก็พอจัดหาให้ได้ ทั้งนี้ยังไม่รวมถึงการมีไม้คุณภาพและช่างฝีมือที่ดีในการซ่อมแซม ต่อเรือสินค้าที่เดินทางไกลในกิจกรรมทางการค้าเหล่านี้ด้วยเส้นทางการค้าที่นำสรรพสินค้ามาค้าขายทั้งทางบกและทางน้ำ นั้นสามารถแบ่งออกได้เป็นเส้นทางการค้าทางน้ำในระดับภูมิภาค เช่นจากกัปันเรือฝรั่ง เรือสำเภของจีน เส้นทางการค้าตอนในทางน้ำจากแม่น้ำสายสำคัญ เช่นจากเส้นลำน้ำปิง จากแคว้นพม่า จากทางภาคเหนือ และเส้นทางการค้าทางบกจากหัวเมืองใกล้เคียง รวมถึงเส้นทางจากภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีที่รวมสรรพสินค้าอยู่ ณ บ้านศาลาเกวียนดังปรากฏในเอกสารพรรณนาภูมิสถานพระนครศรีอยุธยา ความว่า

“อนึ่ง ที่บ้านศาลาเกวียนนั้น มีศาลาใหญ่ห้าห้องสองหลัง สำหรับเกวียนเมืองนครราชสีมา แลเมืองพระตะบองมาจอดที่ศาลานั้นในระดูเดือนสามเดือนสี่ ต่างแลเกวียนเมืองนครราชสีมาบันทุกสินค้าต่าง ๆ คือ น้ำรัก ขี้ผึ้ง ปีกนก ผ้าตรง ผ้าสายบัว สี่คืบนำเกบทอง แลผ้าตาบัวปกตาเลงา แลหนังเนื้อ เอนเนื้อ เนื้อแผ่น ... (พรรณนาภูมิสถานฯ, 2551, หน้า 133)

และในบทสนทนายาระหว่างยายกุกกับบุตรหลาน ในเนื้อหานวนิยายเรื่อง “พรหมลิขิต” “นอกจากนี้ยังมีตลาดขายของแห่ง เรียกตลาดปสาน โอ้ย ที่จับจ่ายซื้อของมีมากนักรทั้งในเมืองและนอกเมือง” (รวมแพง, 2562, หน้า 79) คำว่า”ปสาน” มาจากคำว่า บาซาร์ ภาษาเปอร์เซียที่แปลตรงตัวว่าตลาดใน

“พรรณนาภูมิสถานพระนครศรีอยุธยา” ได้แบ่งประเภทของตลาดและย่านการค้าตามชื่อของแหล่งที่ตั้ง เช่นตลาดย่านการค้าในพระนครและนอกพระนคร โดยแบ่งเป็นตำบล 61 ตำบลหรือ 61 ตลาด เป็นร้านขายสรรพสินค้าทั่วไปยี่สิบเอ็ดตำบล ตลาดขายของสินค้าเข้าเย็นสี่สิบตำบล ย่านการค้าและตลาดที่ปรากฏในพรหมลิขิตสถานที่แรกก็คือ “ย่านวัดขุนพรหม” ในพรรณนาภูมิสถานพระนครศรีอยุธยาได้บรรยายไว้ว่าเป็นสถานที่ “ย่านบ้านวัดขุนพรหม ชาวบ้านย่านนั้น เอาผ้าขาวเทศมาเขียนพิมพ์ ตีพิมพ์เป็นดอกผ้า น้ำจืดขาย”

ผ้าพิมพ์ลายน้ำจืดเป็นผ้าพิมพ์ลายสีชนิดที่มีราคาถูกที่สุดสำหรับชาวบ้านใช้ เป็นผ้าพิมพ์ลายในอยุธยา ชักน้ำไม่กี่ครั้งสีก ในละครนั้นฉากที่กล่าวถึงเรื่องของผ้า อันจะโยงถึงความสัมพันธ์ของผ้ากับการค้ากับสถานะทางเศรษฐกิจ สังคมและการค้าระหว่างอาณาจักรอื่นๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ยุคโบราณ “นางอึ้ง มิงพาแม่หญิงไปซื้อผ้านุ่งตีพิมพ์กับผ้าชมพูแล้ว ราคาไม่หนักหนามาทำสบ แล้วหาเสื้อฉีกอกสองสามตัว...” (ch3Thailand, 2023, ep 4)

ในบทสนทนาในละครนี้ได้เอ่ยชื่อแหล่งซื้อผ้าในตัวพระนครศรีอยุธยาซึ่งตรงกับ “ถนนย่านป่าขมภูมิร้านขายผ้าชมพูคาด รวดคด หนึ่งไก่อ ย่นหนึ่งไก่อ โกว้าง ปักเถา ผ้าชมพูแล้วผ้าตีพิมพ์แล้ว ชื่อตลาดผ้าชมพู 1...” (พรรณนาภูมิสถานฯ, 2559, หน้า 119) ส่วนผ้าตีพิมพ์แล้วหรือผ้าพิมพ์โดยทั่วไปในยุคนั้นส่วนใหญ่นำเข้าจากอินเดีย

นอกจากนี้ยังมีตลาดบกนอกกำแพงพระนคร 30 ตลาด ขายสินค้าสารพัดอย่าง สถานที่ย่านและแหล่งผลิตสินค้าและค้าขายแสดงให้เห็นว่าอยุธยาเองสามารถผลิตสินค้าขายเองได้เป็นจำนวนมาก แสดงให้เห็นถึงฝีมือทางหัตถกรรมและความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ ชื่อของย่านแสดงให้เห็นว่ามีความชำนาญในการผลิตสินค้าเช่น “... บ้านม่อ ปั่นม่อเข้า ม่อแกงใหญ่เล็กและกระทะ เตาขนมครก ขนมเบื้อง เต่าไฟ ตะเกียง ใต้ คะคัน เชิงไฟ พานฟุ่ม...” (พรรณนาภูมิสถานฯ, 2559, หน้า 131)

ในฐานะที่พระยาวิสูตรสาครในเรื่อง ได้รับสนองพระราชกิจเกี่ยวกับกิจการค้าขายทำบัญชีเรือนแพ แพลหนังสือทำนองอาลักษณ์ ก็คงต้องใช้บริการ ณ บ้านนางเลิ้ง บ้านหอแปลพระราชสาสน์ เพราะเป็นแหล่งผลิต “ทำกระดาช้อยแลสมุดดำขาวขาย” ถ้าจะเปรียบเทียบย่านผลิตสินค้าชนิดนี้เมื่อต้นกรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งยังมีการใช้สมุดไทยดำ ขาว สมุดช้อยอยู่ ย่านหัตถกรรมดังกล่าวกล่าวได้ว่าอยู่บริเวณ “บางซ่อน” ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเขตบางซื่อ

นอกจากนี้ยังมีบริเวณท่าเรือ เรือนแพ ที่พักค้าขายทางบกสำหรับบรรดาพ่อค้าลูกค้าวาณิชย์ฝ่ายเหนือ เรือต่างและเกวียนหัวเมืองเข้ามาพำนักอีกมากมาย โดยเฉพาะบรรดาเรือสินค้าที่ต้องใช้ลมมรสุมพัดเข้ามา ทั้งเรือในภูมิภาคจากจีน รัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จนถึงบริเวณเรือสลุบของฝรั่งต่างชาติ (สินค้าลมมรสุมเข้ามาขายเป็นฤดูกาล)

ความคับคั่งทางการค้าถึงจุดสูงสุดในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ ประจักษ์พยานคือความเชื่อมั่นไว้วางใจกันในการร่วมลงทุนทำการค้าระหว่างพ่อค้า เอกชนกับรัฐ ในกรณีของพ่อค้าชาวฝรั่งเศสกับขุนนางสยามดังเช่น ออกญาวิชาเยนทร์ ที่ทำสัญญาร่วมกันค้าขาย ณ บ้านหลวงรับราชทูต ณ เมืองลพบุรี

“...ข้าพเจ้าคอนสแตนตินฟอลคอนสัญญาว่าข้าพเจ้าได้เข้าหุ้นกับบริษัทฝรั่งเศส ฝ่ายอินเดีตะวันตกคิดเป็นเงิน 300,000 ปอนด์ เงินนี้ข้าพเจ้าสัญญาว่าได้ส่งไปมอบไว้กับผู้เก็บเงินของ บริษัท ณ กรุงปารีส และข้าพเจ้ายอมที่จะขาดทุนหรือได้กำไรเหมือนคนอื่น ๆ ที่มีหุ้นส่วนอยู่ ในบริษัทนี้ตลอดเวลาที่พระเจ้าเป็นเจ้าจะโปรดให้เป็นไป และตลอดเวลาที่บริษัทยังคงตั้งอยู่” (ยอช เซเดย์, 2563, หน้า 577)

ต่อมาเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไปภายหลังมรณกรรมของคอนสแตนติน ฟอลคอน ภรรยาของออกญาวิชาเยนทร์ (แม่มะลิ) จึงขอทวงเงินทุนที่สามได้ลงทุนไป ซึ่งกว่าจะได้รับคืนในรัชกาลขุนหลวงท้ายสระ เรื่องเงินตราและการแลกเปลี่ยนเป็นปัจจัยหลักของระบบเศรษฐกิจ ดังในละคร “พรหมลิขิต” ได้ สะท้อนออกเช่นเมื่อครั้งพุดตานและนางอึ้งขวนกันออกหาของบริเวณที่พบคัมภีร์กฤษณะกาลิ

“อันนี้ใหญ่กว่าที่ยายกยให้ไว้นะเนี่ย”

แม่ยายกยให้เพื่องเดียวเจ้าคะ อันนี้สลิ้งเจ้าคะ

อันนี้สลิ้งเดียวเองหรือ อันนี้มีตราดอกบัวของยายกยตราอะไรไม่รู้

ตราอุณาโลมเจ้าคะ ขุนหลวงองค์หนึ่งมีตราไม่เหมือนกันเจ้าคะ

ของขุนหลวงท้ายสระ ตราเป็นดอกบัวเจ้าคะ...” (ch3Thailand, 2023, ep 5)

ระบบเงินตราที่ใช้กันเป็นมาตรฐานในยุคนั้น อาจใกล้เคียงกับที่บรรดาพ่อค้าและนักจดหมายเหตุชาวต่างชาติบันทึกไว้ ดังในกรณีของพุดตานที่ได้เงินพดด้วงซึ่งมีค่าหนึ่งสลิ้งซึ่งมีค่าเท่ากับสองเพ็อง อย่างไรก็ตามเมื่อมีเรื่องเงินทองเข้ามาเกี่ยวข้องกับความโลภของคน กรณีของการลักลอบปลอมเงินตราซึ่งพบได้ตั้งแต่อยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ปัจจุบันมีหลักฐานปรากฏว่าโทษนั้นรุนแรงมากถึงตัดข้อมือจน “คุ้งข้อ” เหลือเพียงข้อมือไว้ หลักฐานที่พอจะทำให้เราเห็นร่องรอยเหล่านี้ได้คือความในพระราชกำหนดเก่า ในปี พ.ศ. 2327 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระองค์เมื่อครั้งอยุธยาได้รับราชการในตำแหน่งที่ยกกระบัตรเมืองราชบุรี ซึ่งมีความสำคัญในระบบราชการและการยุติธรรมอย่างมาก ได้มีการบัญญัติปรับเปลี่ยนโทษของการปลอมแปลงเงินตราโดยได้ยกตัวอย่างคดีความเก่าโดยเคำก็เห็นร่องรอยของการลงโทษอย่างรุนแรงในกรณีดังกล่าว

“...จึงทรงพระราชดำริจะให้เงินบริสุทธอยู่ในแผ่นดิน จะได้เปนประโยชน์ไพร่ฟ้า
ประชากรไปพายน้าจึงให้พิจารณาสืบสาว จับได้ไอ้สนข้างเงินเก่ากับอีเกิด ภรรยา
พระไชนาคน นอกราชการ คบพวกเพื่อนเปนอันมาก คิดกันให้ไอ้สนไปทำเงินทองแดง
ในป่าตำบลท่าพุดยายาแขวงเมืองนครไชยศรี บางใหญ่แขวงนนทบุรี พดด้วงตอกตรา
เข้ามาปลอมใช้ในพระนคร ทรงพระกรุณาให้ลงพระราชอาษาเขียนรับราชบาตตัดนิ้ว
สักหน้าละเวรบกสามวันละเวรเรือสามวัน ส่งตัวไปจำไว้ณคุกกว่าจะตาย อย่าให้
คนร้ายดูเยี่ยงหย่างกัน” (ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 เล่ม 3, 2529, หน้า 334 - 335)

ที่ตลาดนี้เองเรื่องราวเรื่องราวอันนับเนื่องเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจคือเรื่องราวทางสังคม ในเอกสาร
พรรณานุมิสถานพระนครศรีอยุธยา บรรจุเรื่องราวความเป็นพหุสังคมที่ชัดเจนที่สามารถอธิบายภาพได้ว่า
ในพระนครศรีอยุธยาประกอบด้วยผู้คนหลากหลายเชื้อชาติศาสนาและภาษาที่เข้ามาอาศัย ประกอบอาชีพ
ต่างๆ ทำการค้า ผลิตสินค้า กิจกรรมของพวกเขามีส่วนมากทีเดียวในการเกื้อหนุนระบบเศรษฐกิจของ
อยุธยาเองด้วย แต่ที่เป็นเรื่องสำคัญและไม่ควรมองข้ามไปคือเรื่องศักดินา โครงสร้างทางสังคมของชาว
อยุธยาในสมัยนั้น ซึ่งในบทละครเน้นในเรื่องพระมหากษัตริย์ ขุนนาง ไพร่ ทาส ชาวต่างประเทศ เนื้อหาใน
บทละครตอนหนึ่ง “... ถ้าหากออเจ้าขึ้นทะเบียนเป็นไพร่ในสังกัดของพ่อข้า จักไม่มีผู้ใดรังแกออเจ้าได้อีก
ก็ได้คะ ไฟท์บังคับแล้วนี่ โอเคคะ...” พุดตานตอบข้อเสนอของหมื่นริด (ch3Thailand, 2023)

การเข้ามาขึ้นทะเบียนเพื่อเป็นข้าในสังกัดของขุนนาง ฝากฝังตัวของพุดตานในส่วนหนึ่งในระบบไพร่
ทั่วไป ในที่นี้เป็นไพร่สมที่สังกัดขุนนาง การเป็นไพร่หลวงเป็นสิ่งที่ราษฎรไม่พึงปรารถนาเพราะ
ต้องถูกเกณฑ์แรงงานอย่างหนักเพื่อกิจการต่างๆของพระมหากษัตริย์ ขณะที่ไพร่สมรับใช้มูลนายเป็นสำคัญ
หากได้มูลนายที่มีความเมตตาก็ต้องถือว่าโชคดี ดังในกรณีของพุดตานเป็นไพร่สมในสังกัดของออกญาวิสูตร
สาครกับแม่หญิงการะเกด

เรื่องของทาส ไพร่คู่กับทาส ดังจะเห็นว่าขุนนางดังเช่น ออกญาวิสูตรสาครและครอบครัว จนถึง
ยายกุย ต่างก็มีทาสใช้ในครอบครัว แม้จะมีการแบ่งทาสออกอีกหลายประเภท แต่ทาสทั้งหมดนี้ก็เป็นทาส
ที่ได้มาด้วยทรัพย์ หรือทาสสินไถ่ เป็นทาสที่ทางราชสำนักให้ความสำคัญมากที่สุดเพราะเกี่ยวกับการซื้อตัว
และไถ่ถอน

“... มีเงินมาไถ่ตัวแล้วรินางอึ้ง นางกุยถาม “ เจ้าคะ” ภาพตัดไปที่เหตุการณ์
ก่อนหน้านั้น “นี่เงินห้าตำลึง” พุดตานยื่นถุงเงินให้นางอึ้ง “แม่นาย” นางอึ้ง อิดเอื้อน
“เอาไปเถิดก็บอกแล้วไงเรามีเงินพอ ที่เราช่วยกันทำกับข้าวขาย รวมกับ ที่เข้าไปเป็นคน
ครัวให้ขุนหลวง รวมกันห้าตำลึงเอาไปให้ยายกุยไถ่ตัวพอดิ เสียใจ ที่ไม่มีเงินพอไถ่ตัวที่
เพิ่ม แถมค่าตัวยังเยอะกว่าอึ้งอีก”นายเพ็ญตอบพุดตาน ผู้ชายเป็นแรงงานสำคัญขอรับ

หากบ้านใดมีนายเงิน ผู้ชายจักต้องเข้าแรงงาน เดือนออกเดือน นายเงินก็จักส่งบ่าวไป
แทนได้ แม้กระทั่งออกศึกขอรับ นายเงิน ก็จักส่งบ่าวไปเสี่ยงชีวิตแทน ค่าตัวจึงมากกว่า
นางอึ่งเกือบครึ่งขอรับ” (ch3Thailand, 2023, ep 22)

กล่าวได้ว่าพระนครศรีอยุธยาเป็นมหานครที่เป็นแหล่งรวมสินค้านานาชนิดจากทั่วทั้งภูมิภาค
ทั้งซีกโลกตะวันออก เปอร์เซีย จีน อินเดีย มากมาย ทั้งที่เป็นการค้าโดยรัฐหรือการค้าเอกชนความ
หลากหลายของสินค้าที่ปรากฏใน “ตลาด” เป็นประจักษ์พยานที่ดีในข้อนี้ ขณะเดียวกันพระนครศรีอยุธยา
ก็ไม่ได้เป็นเพียงแหล่งรวมสินค้าจากภายนอกและภายในเท่านั้น งานหัตถกรรมฝีมือก็มีปรากฏเช่นเดียวกัน
บางแห่งบางผลิตภัณฑ์ก็มาจากความถนัดของกลุ่มชนในความเป็นพหุสังคมวัฒนธรรม เรื่องราวของ
มาตรฐานเงินตราที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนแสดงถึงความหลากหลายของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ตลอดจน
บทบาทของการเกณฑ์แรงงานและทรัพยากรจากการขึ้นทะเบียนไพร่และทาสซึ่งครอบคลุมทั้งสิ่งที่เป็น
เป็นโภชนาในทางเศรษฐกิจและปทัสสถานทางสังคม

3) ระบบราชการที่เกี่ยวข้องกับการค้า

การค้าในฐานะที่เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญ ความหมายอย่างยิ่งโดยอาจกล่าวได้ว่า
มีความสำคัญต่อความมั่นคงของพระมหากษัตริย์และขุนนาง รายได้เป็นกอบเป็นกำของการค้าจาก
การส่งประมุลผลผลิตส่วนเกินขายส่งผ่านประโยชน์ถ่ายทอดเป็นชั้น ๆ โดยอาศัยระบบความสัมพันธ์
ของคนในสังคม ชนชั้นภายใต้ระบบการบังคับบัญชา โดยทั่วไปแบ่งการค้าออกเป็นการค้าของราชสำนัก
โดยมอบหมายความดูแลไว้ใจต่อขุนนาง/ราชการ ที่มีความสามารถในการค้าขายเป็น
ผู้รับผิดชอบ โดยอาจเรียกกันว่าเป็นขุนนางชำนาญการ ระบบราชการของอยุธยาได้เปิดโอกาสให้ขุนนางที่
มีความรู้ความสามารถด้านต่างๆรับสนองพระราชกิจในการรับหน้าที่ ตำแหน่งสำคัญ และได้
ยศถาบรรดาศักดิ์ สิทธิพิเศษตอบแทนในการควบคุมดูแลการค้าของหลวง

ชื่อและตำแหน่งใน “**พระไอยการนาททหารหัวเมืองและนาพลเรือน**” ได้บ่งบอกถึงภาระหน้าที่
นอกจากจำนวน และศักดินาที่ได้กำหนดไว้ การกำหนดตำแหน่งนี้มีความหมายถึงราชสำนักไว้นั่นเอง
ในสมรรถนะของชนชาตินั้นๆที่เข้ามารับใช้พระราชกิจ ผู้รับผิดชอบในการค้าขายเป็นตำแหน่งที่
ต้องใช้ความรู้ความสามารถพิเศษ อาทิเช่นความรู้ด้านภาษา การคำนวณ ความสามารถรอบรู้ การตระหนัก
ถึงประโยชน์สูงสุดที่จะได้รับ การเจรจาต่อรองวิเทโศบายทางการทูต และความสัมพันธ์ระหว่าง
อาณาจักร ทั้งหมดนี้ในนามของราชสำนักอยุธยา ตำแหน่งออกญาวิสุทสาคร อันที่จริงแล้วเป็นล่ำมแปล
นายสำเภาปากน้ำ นา 400 ในพระไอยการตำแหน่งนาพลเรือนได้กำหนดตำแหน่งที่เกี่ยวกับการค้า
โดยเรือสำเภา ประกอบด้วยชาวจีนจำนวนถึง 23 คน ตำแหน่งศักดินาตั้งแต่ 80 - 25 ไร่ลดหลั่นกันไป
ในที่นี้ทำให้เราเห็นความสำคัญของระบบเศรษฐกิจของอยุธยาที่ต้องพึ่งพาอาศัยชาวจีนเป็นอย่างมาก

การใช้ชาวจีน ส่วนใหญ่เป็นลูกครึ่งจีน ซึ่งมักผันตนเองจากการเป็นนายอากร(บ่อนเบี้ย) การค้าขาย ความสนิทสนมสัมพันธ์อันดีกับขุนนางและพระบรมวงศานุวงศ์ ในหลายรัชกาลตำแหน่งที่เรียกกันว่า “ออกญาคลัง”หรือ “ออกญาโกษาธิบดี” ตำแหน่งในพระไอยการนาทหารพลเรือนว่าด้วยตำแหน่งขุนนาง ซึ่งตราตั้งแต่ครั้งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถในปี พ.ศ.1998 ที่ถูกต้องคือ **“ออกญาศรีธรรมราชเดชะชาติ อำมาตยานุชิตพิพิธรัตนราชโกษาธิบดีอภัยพิริยปรากรมพาหุ ตราบัวแก้วถือศักดินา 10,000”** เป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญ มีอำนาจและทรัพย์สินมาก อย่างไรก็ตามตำแหน่งออกญาคลังหรือโกษาธิบดีเหล่านี้ส่วนใหญ่ทางราชสำนักไวใจที่จะใช้ความเชี่ยวชาญ หรือ **“ขุนนางชำนาญการ”**ซึ่งก็มีกลุ่มชนที่ได้รับความไว้วางใจจากราชสำนักเช่นแขก หรือฝรั่งต่างชาติที่มีความรู้ความสามารถในการติดต่อกับต่างประเทศ เจรจาต่อรองทางการเมืองและผลประโยชน์กับทางราชสำนักได้เป็นอย่างดี

หน่วยงานหนึ่งที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของออกญาคลัง หรือ ออกญาโกษาธิบดีคือ กรมพระคลังสินค้า หน่วยงานนี้มีหน้าที่ในการเก็บส่วยสาอากรซึ่งได้มาจากราษฎรและหัวเมืองภายใน หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การจัดสำเนาหลวงไปค้าขายต่างแดน พ่อค้าต่างชาติเมื่อนำเรือเข้ามาต้องติดต่อกับพระคลังสินค้าเพื่อรายงาน ประเภท ชนิด ปริมาณ เพื่อให้พระคลังสินค้าตรวจสอบว่าเป็นสินค้าผูกขาด ที่ต้องขายให้กับพระคลังสินค้าในราคาที่ต่ำที่สุด ถึงไม่ใช่สินค้าผูกขาดก็ต้องขายให้พระคลังสินค้าก่อน เพื่อจะนำสินค้าเก็บไว้ในพระคลังหลวง เพื่อนำไปยังพระคลังหลวงตามหัวเมืองเพื่อขายให้ราษฎร หนึ่งพระคลังสินค้าใช้วิธีการผูกขาดสินค้าเพื่อราชสำนักจะได้ผลประโยชน์สูงสุด โดยลงทุนน้อยที่สุด นอกเหนือจากนั้นแล้ว พระคลังยังมีอำนาจในการบังคับให้พ่อค้านำเข้าสิ่งของที่ราษฎรนิยมหลายรายการ นำมาขายให้ตนเองเพื่อทำกำไรต่อ (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2559, หน้า 167) จึงไม่เป็นการแปลกใจเมื่อหมื่นริด ได้สังเกตเห็นถึงความไม่ชอบมาพากลของการรับซื้อสินค้าของราษฎร ซึ่งผู้รับผิดชอบตามสายการบังคับบัญชาสูงสุดก็ทอดมาจนถึงออกญาคลัง และท่านผู้นี้ก็ได้นำเรื่องนี้กับพรรคพวกของตนเอง

“...ไม่ว่ากระไรที่ข้าทำ เพราะธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อกันมา ทั้งตั้งราคาซื้อต้องกดให้ต่ำที่สุด ตั้งราคาส่งออกให้สูงที่สุด จำต้องเพิ่มพูนทุกปี เข้ากระเป๋ามึง มั่งละ เหว่ย ส่วยสาอากรนะ...” (ch3Thailand, 2023, ep 22)

กล่าวได้ว่า ระบบราชการที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจของพระนครศรีอยุธยาส่วนหนึ่งนั่นก็คือระบบการค้าขายโดยรัฐในกรณีของการส่งสินค้าออกไปค้าขายต่างบ้านต่างเมืองและระบบเศรษฐกิจภายในอันมีตลาดเป็นจุดศูนย์กลางซึ่งขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบของข้าราชการในระดับต่างๆนับตั้งแต่กำนันตลาดไปจนถึงกรมพระคลังสินค้า แต่จุดเน้นที่สำคัญก็คือได้เห็นบทบาทของออกญาพระคลังใน

ฐานะขุนนางที่มีหน้าที่ในการจัดการทรัพย์สินที่ถูกส่งต่อให้ทางราชสำนัก การที่ออกญาพระคลังมีความสำคัญมากเช่นนี้ก็อาจเป็นที่ถูกจับตา ระแวงระวังในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันใน

ศัพท์สมัยโบราณคือ “ฉ้อราษฎร์บังหลวง” การเก็บภาษีที่สูงเกิน หรือการตั้งราคาสินค้าในการรับซื้อจากราษฎรราคาต่ำ โดยการอ้างว่าเพื่อเป็นการหารายได้เพิ่มพูนท้องพระคลังให้มากขึ้น หรือการไม่บอกความจริงในเรื่องการได้รับการยกเว้นภาษีในเรื่องใดบ้าง เหล่านี้นำมาซึ่งความเคลือบแคลงใจในเรื่องความซื่อสัตย์ของขุนนางที่สังกัดกรมกองนี้ทั้งสิ้น

4. บทสรุป

ละคร “พรหมลิขิต” นับได้ว่ามีอิทธิพลต่อการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของอยุธยา เนื่องจากช่วยนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจโดยภาพรวม ซึ่งอาจขาดตกบกพร่องไปในบางด้านการนำเสนอในรูปแบบที่มีใช้ตำราเรียน ทำให้ผู้ชมสามารถเข้าใจบริบททางประวัติศาสตร์ได้ดียิ่งขึ้นในประเด็นต่างๆต่อไปนี้

4.1 การสร้างความสนใจจากบทละคร การกระตุ้นให้เกิดความสนใจโดยการอ้างอิงในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการค้าและการลงทุนผ่านกิจกรรม สรรพสินค้าชนิดต่างๆในตลาด ทั้งนี้ผู้ประพันธ์นวนิยายได้อ้างถึงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญที่ใช้ในการเขียนบทประพันธ์เช่นเอกสาร “พรรณานุมิสถานพระนครศรีอยุธยา” นอกจากนั้นผู้ชมยังได้เห็นและเข้าใจถึงบทบาทของคณะบุคคลที่เกี่ยวข้องทางเศรษฐกิจของอยุธยาโดยเฉพาะในกรมพระคลังสินค้า ตลอดจนบทบาทของแหล่งเงินทุนค้าขายในยุคที่ยังไม่ปรากฏธนาคารพาณิชย์ต่างๆ

4.2 การสร้างความเข้าใจถึงบริบท เจื่อนไขของชีวิตของผู้คนที่เข้าไปมีความสัมพันธ์ในระบบเศรษฐกิจข้างต้น รวมถึงความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอันเนื่องมาจากเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป ในกรณีของนางอึ้งซึ่งเป็นทาส (ทาสสินไถ่) เป็นทาสที่ต้องไถ่ด้วยเงินเป็นจำนวนห้าตำลึงและได้รับอิสระ ถึงกระนั้นก็ยังต้องสังกัดมูลนายตามโครงสร้างทางสังคมของอยุธยา ความสำคัญของสถานะทางสังคมในกรณีทาสชายในกรณีของอ้ายเพิ่ม สิ่งหนึ่งที่สังคมอยุธยาชี้ลงไปยังอย่างชัดเจนคือสถานะของบุคคลต่างๆมีความเคลื่อนไหวปรับเปลี่ยนไปตามสภาวะแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจ

4.3 ส่งเสริมการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ทั้งแบบเป็นทางการผ่านบทเรียนของนักเรียนนักศึกษาในระดับต่างๆ หรือในระดับวงวิชาการชั้นสูงการศึกษาในหัวข้อที่เจาะลึกโดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจจากนักประวัติศาสตร์อาทิ รศ.ดร.ธีรวัตร ณ ป้อมเพชร์ ซึ่งดำเนินการครั้งตั้งแต่บทละครเรื่อง “บุพเพสันนิวาส” ซึ่งในทัศนะของท่านยังมีเรื่องราวทางด้านเศรษฐกิจของอยุธยาในสายตาชาวตะวันตกในยุคเดียวกันให้ศึกษาอีกมาก

4.4 เป็นการส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมในด้านต่างๆพร้อมกับเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ภาคธุรกิจทางการท่องเที่ยวได้รับผลประโยชน์จากการนำนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมตามโบราณสถานต่างๆ นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสวมบทบาทตัวพระนางในละครผ่านการเช่าชุดไทยที่ปรากฏอย่างมากมาย หรืออาหารต่างๆที่ปรากฏในบทละคร ตลอดจนบรรยากาศของการจัดงานในอุทยาน

ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ที่ชักจูงใจให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสถานที่จริงอันเป็นต้นเรื่องของ บทประพันธ์และบทละคร “พรหมลิขิต”

4.5 บทพื้นฐานของสิ่งที่เรียกว่าอุดมคติของวิชาประวัติศาสตร์คือ บทสนทนาระหว่างอดีต กับปัจจุบันในแง่มุมต่างๆ การสร้างความตระหนักรู้ให้กับสังคมไทยโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับบทความนี้คือ การสร้างความเข้าใจประวัติศาสตร์เศรษฐกิจอยุธยาในแง่มุมต่างๆผ่านเอกสารทางประวัติศาสตร์ ที่มีความสำคัญดังเช่น “พรรณานุกรมสถานพระนครศรีอยุธยา” ซึ่งถูกนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนา โครงเรื่องนวนิยายและบทละครทางโทรทัศน์เรื่อง “พรหมลิขิต”

โดยรวมละครเรื่องพรหมลิขิต สามารถใช้เป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์อยุธยาเบื้องต้นสำหรับบุคคลทั่วไปได้เป็นอย่างดี

5. บรรณานุกรม

Reid Antony, UCLA. *Battavia and Ayutthaya*. (1999). International Seminar. Ayutthaya and Asia.

กันตพงศ์ ก้อนนาค. (2567). สัมภาษณ์. “ศัลยา สุขะนิวัตต์” เผยเบื้องหลังบทละคร “พรหมลิขิต” เป็น ซอฟฟาวเวอร์ได้ไหม?. ศิลปวัฒนธรรมออนไลน์. https://www.silpa-mag.com/culture/article_124336 .

เรื่องกฎหมายตราสามดวง. (2521). (พิมพ์ครั้งที่ 1). สำราญราษฎร์.

จันทร์วิ สมปรีดา, รอมแพง (นามปากกา). (2562). *พรหมลิขิต*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). บริษัทแฮปปี้บานา.

พิทยา บุณนาค. (2557). *ปฐมจุฬาราชมนตรีจากเปอร์เซียถึงอยุธยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). อมรินทร์ป๊อปปูล่า.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2529). *ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 จุลศักราช 1166 เล่ม 3*. พิมพ์ตามฉบับ หลวงตราสามดวง . เรือนแก้วการพิมพ์.

มานพ ถาวรวัฒน์สกุล. (2547). *ขุนนางอยุธยา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .

ราชบัณฑิต (แปล). (2563). *จดหมายเหตุของพ่อค้าฝรั่งเศสซึ่งเข้ามาตั้งครั้งกรุงศรีอยุธยา*. สำนักพิมพ์ศรีปัญญา

วินัย พงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ, (2559). *พรรณานุกรมสถานพระนครศรีอยุธยา เอกสารจากหอหลวง (ฉบับความสมบูรณ์)*. สำนักพิมพ์อุษาคเนย์.

สถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3. (23 ตุลาคม 2566). *พรหมลิขิต*. [Video]. YouTube.

https://www.youtube.com/watch?v=DM7x78_6bqc&list=PLYAgOiv61njhuwPhxy6Ov60FiqLS2qKNI.

อรุณ อมาตยกุล (แปล). (2563). *จดหมายเหตุของคณะบาทหลวงฝรั่งเศสซึ่งเข้ามาตั้งครั้งกรุงศรีอยุธยา*. สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.